

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 452

Rozwój trwały i zrównoważony

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-619-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	7
------------	---

Część 1. Teoretyczne aspekty rozwoju trwałego i zrównoważonego

---

Arnold Bernaciak: Aktualne trendy relacji gospodarka–środowisko w Polsce w układzie presja – stan – reakcja / Current trends of relationships between economy and environment in Poland in a pressure – state – response framework	11
Tadeusz Borys: O dwóch komplementarnych ujęciach nowego paradygmatu konsumpcji / About two complementary approaches of a new consumption paradigm	22
Andrzej Czyżewski, Piotr Kulyk: Kształtowanie rozwoju trwale zrównoważonego w ekonomii rolnej w optyce historycznej i współczesnej / Creating permanently sustainable development in agricultural economics in historical and modern perspective	32
Johannes (Joost) Platje: Efficiency, fragility and unsustainable development / Wydajność, kruchość i niezrównoważony rozwój	46
Łukasz Popławski, Bogusław Kaczmarczyk: Problemy zrównoważonego rozwoju – wycena przestrzeni publicznej / Problems of sustainable development – evaluation of public space	58
Agata Rudnicka: Nowe standardy zarządzania jakością i środowiskiem a zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa / New quality and environmental management standards vs. sustainable development of a company	65
Ivan Telega, Maciej Malaczewski: Wzrost gospodarczy, zasoby naturalne oraz środowisko w świetle schumpeterowskiej teorii wzrostu / Economic growth, natural resources and environment in the light of Schumpeterian growth model	74

Część 2. Globalny wymiar rozwoju zrównoważonego

Agnieszka Becla: Problemy ekologiczne a Milenijne Cele Rozwoju w świetle idei zrównoważonego rozwoju / Ecological problems and Millennium Development Goals in the light of the sustainable development idea.....	93
Adam Budnikowski: Wybrane tendencje gospodarki światowej w latach 1946–2016 / Chosen trends of the world economy in the years 1946–2016	106
Stanisław Czaja: Czynniki niedostatecznej realizacji Milenijnych Celów Rozwoju – analiza globalna / Factors of the insufficient realization of Millennium Development Goals – global analysis	115

Eugeniusz Kośmicki: Współczesna globalna sytuacja kryzysowa a możliwości zrównoważonego rozwoju / Contemporary global crisis vs. a possibility of sustainable development	126
Leon Olszewski, Barbara Olszewska: Geoeconomiczne aspekty polityki rozwoju zrównoważonego / Geoeconomic aspects of sustainable development policy	137
Bartosz Ziemblicki: Zrównoważony rozwój z perspektywy prawa międzynarodowego i europejskiego / Sustainable development from the perspective of international and European law	149

Część 3. Problemy rozwoju zrównoważonego w ujęciu sektorowym i lokalnym

---

Hanna Adamska: Realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich – studium przypadku / Implementation of sustainable development concept on rural areas – case study	165
Anna Bernaciak: Zmiany świadczeń dostarczanych przez ekosystemy w następstwie procesów rewitalizacji w miastach / Changes of the ecosystem services in the process of revitalization in cities	177
Joanna Godlewska: Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju zrównoważonej turystyki na obszarach przyrodniczo cennych / Theoretical and practical aspects of sustainable tourism development in precious natural areas .	185
Krzysztof Posłuszny: Wybrane metody analizy wpływu procesów fragmentacji na emisje środowiskowe / Chosen methods of analysis of fragmentation influence on the environmental emissions.....	197
Stanisław Korenik, Dorota Rynio, Alicja Zakrzewska-Półtorak: Miejski obszar funkcjonalny Wrocławia jako rdzeń województwa dolnośląskiego / Wrocław functional area as the core of the Lower Silesia Voivodeship.....	207
Paulina Legutko-Kobus: Zarządzanie dziedzictwem kulturowym jako element implementacji rozwoju zrównoważonego na poziomie lokalnym / Management of cultural heritage as implementation of sustainable development at the local level	219
Monika Paradowska: Wyzwania dotyczące współpracy interesariuszy na rzecz zrównoważonego rozwoju transportu w polskich miastach / Challenges for cooperation with stakeholders of sustainable transport in Polish cities	229
Przemysław Skulski: Miejsce przemysłu obronnego w gospodarce – wybrane problemy / The place of defence industry in economy – selected aspects.....	242
Marian Woźniak: Perspektywy i wyzwania turystyki w koncepcji zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych / Perspectives and challenges of tourism in the concept of sustainable use of natural resources ...	258

Wstęp

Pojęcie trwałości w gospodarowaniu pojawiało się już kilkaset lat temu. W 1713 r. posługiwał się nim H.C. Carlowitz w odniesieniu do gospodarki leśnej, a w XIX wieku G.P. Marsh w relacji do niekorzystnych skutków rozwoju gospodarczego. Termin „rozwój trwały i zrównoważony” (*sustainable development*) oficjalnie po raz pierwszy pojawił się podczas Konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) w Sztokholmie w 1972 r. Od tamtego czasu powstało wiele definicji tego procesu, a większość z nich nawiązuje do tej, którą przedstawiono w *Raporcie Komisji Brundtland „Nasza wspólna przyszłość”* w 1987 r. Według niej rozwój trwały i zrównoważony opiera się na zaspokajaniu potrzeb teraźniejszości bez ryzyka uniemożliwienia zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń.

Prawo przyszłych pokoleń do zaspokajania ich potrzeb rozwojowych implikuje potrzebę stworzenia określonych ram instytucjonalno-prawnych stymulujących zmiany działalności ekonomicznej i społecznej w kierunku ochrony zasobów środowiska. Polityka rozwoju zrównoważonego jest formułowana i wdrażana w skali globalnej, regionalnej, makroekonomicznej i lokalnej. Niniejsze opracowanie ma na celu wskazanie współczesnych trendów zmian jej podstaw teoretycznych, a także charakterystykę wybranych obszarów działań realizacyjnych.

Pierwsza część opracowania obejmuje teoretyczne, wielowymiarowe aspekty rozwoju trwałego i zrównoważonego. Zawiera odniesienia do nowego paradygmatu konsumpcji (jako jednego z podstawowych procesów gospodarczych), zmian relacji gospodarka-środowisko wraz ze sposobami ich identyfikacji, a także problemów nierównoważenia rozwoju. Opisano również wkład teorii zrównoważonego rozwoju do ekonomii rolnej, a następnie elementy zastosowań owej teorii w wycenie przestrzeni publicznej i funkcjonowaniu przedsiębiorstwa.

Drugą część opracowania poświęcono prawnym, politycznym i praktycznym problemom rozwoju trwałego i zrównoważonego w wymiarze globalnym. Problemy te zaprezentowano zarówno w perspektywie historycznej, jak i współczesnej w odniesieniu do kryzysu ekonomicznego i wiodących inicjatyw międzynarodowej polityki rozwoju. Poruszono też aspekty geoekonomiczne.

Trzecią i ostatnią część poświęcono problematyce rozwoju zrównoważonego w ujęciu sektorowym i lokalnym. Koncepcje równoważenia rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki czy obszarów funkcjonalnych wyrastają z szerszego nurtu myśli ekonomicznej. W tym sensie są częścią i swoistym rozwinięciem (lub uszczegółowieniem) teorii rozwoju zrównoważonego. W wymiarze sektorowym w niniejszym opracowaniu uwzględniono przemysł, rolnictwo, transport i turystykę z uwzględnieniem polityk regulujących te dziedziny życia gospodarczego. W ukła-

dzie terytorialnym odniesiono się do uwarunkowań rozwoju obszarów miejskich i terenów wiejskich.

Prezentowane artykuły stanowią wkład do dyskusji nad ewolucją teorii rozwoju zrównoważonego i możliwościami jej urzeczywistnienia w praktyce, nad uwarunkowaniami wdrażania działań formułowanych na szczeblu Unii Europejskiej oraz na poziomie państw członkowskich (w tym adresowanych do podmiotów w skali lokalnej). Dotyczy to zarówno polityk makroekonomicznych, jak i sektorowych – w tym polityki środowiskowej. Skuteczność i efektywność tych działań może być odpowiedzią na wiele współczesnych wyzwań gospodarczych, społecznych i politycznych.

Karol Kociszewski

Leon Olszewski

Uniwersytet Wrocławski
e-mail: leol@prawo.uni.wroc.pl

Barbara Olszewska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: barbara.olszewska@ue.wroc.pl

GEOEKONOMICZNE ASPEKTY POLITYKI ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO

GEOECONOMIC ASPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY

DOI: 10.15611/pn.2016.452.12
JEL Classification: F40, F50, O10

Streszczenie: W wyniku wydarzeń politycznych, ekonomicznych i społecznych w dwóch ostatnich dekadach XX wieku nastąpiły głębokie zmiany w gospodarce światowej. Pojawiły się nowe koncepcje i ujęcia wyjaśniające istotę procesów rozwojowych gospodarek narodowych, a wraz z postępującym ich umiędzynarodowieniem – także mechanizmów rywalizacji w ramach gospodarki globalnej. Pojęcie geoeconomii pojawiło się niedawno, chociaż już bardzo długo stosowano instrumenty, które można uznać za odnoszące się do tego terminu. Obejmując obszary czynników nierynkowych, m.in. wojny walutowe, handlowe, szpiegostwo gospodarcze, ta nowa koncepcja jest wyjątkowo użyteczna w wyjaśnianiu istoty konkurencji krajów i ugrupowań we współczesnym globalnym świecie gospodarki rynkowej. Celem artykułu jest wskazanie na użyteczność koncepcji geoeconomii w wyjaśnianiu charakteru współczesnej polityki ekonomicznej prowadzonej pod hasłami podejmowania działań stymulujących rozwój zrównoważony. Podkreślono geoeconomiczny aspekt bezpieczeństwa żywnościowego i suwerenności żywnościowej mającego wymiar globalny, istotny dla zrównoważonego rozwoju gospodarki światowej.

Słowa kluczowe: międzynarodowa konkurencyjność, geoeconomia, rozwój zrównoważony.

Summary: In the last two decades of the twentieth century, there were profound changes in the global economy. Several new concepts that emerged in the past few years may shed light on the nation's competitiveness in the time of globalization. Geoeconomics is a concept very useful for the analysis of sustainable development policy in practice. The article recognizes and describes some aspects of the geopolitical and geoeconomic global sustainable development. The authors show the geoeconomic significance of food sovereignty and food safety within the national economy and global economy.

Keywords: international competitiveness, geoeconomics, sustainable development.

1. Wstęp

Zakończenie procesu odbudowy gospodarki zachodnioeuropejskiej ze zniszczeń wojennych, jakie nastąpiło na przełomie lat 50. i 60., rozpoczęło nowy okres rozwoju systemu gospodarki kapitalistycznej. Po 30 latach *prosperity*, określanej jako *golden age*, rozpoczął się okres gwałtownych zmian koniunkturalnych, powtarzających się kryzysów, a w końcu upadek systemu walutowego z Bretton Woods. Postępująca liberalizacja wymiany międzynarodowej, dzięki której upadły kolejne bariery gospodarcze w handlu, takie jak kontyngenty, cła, przepisy techniczne, sanitarne, administracyjne, stymulowała umiędzynarodowienie gospodarek narodowych, prowadząc do wyłaniania się gospodarki globalnej.

Upadek systemu komunistycznego i gospodarki centralnie planowanej zakończył okres dwubiegunowego podziału świata, przyczyniając się do stworzenia nowego układu geopolitycznego kilku światowych centrów gospodarczych: Stanów Zjednoczonych, Unii Europejskiej, Chin, Rosji, a także kilku mniejszych ośrodków w światowym handlu i produkcji. Zmieniły się uwarunkowania rywalizacji między państwami. Globalna ekonomia stała się płaszczyzną konkurencji handlowej, w której nieliczne kraje są w stanie określać podstawy funkcjonowania globalnego biznesu, stosować środki przymusu ekonomicznego oraz dogodnego manipulowania cenami. W ramach powstających bloków handlowych kraje dążą do zabezpieczenia stabilności swojego rozwoju i bezpieczeństwa ekonomicznego. Jednakże tworzenie regionalnych ugrupowań czy porozumień powoduje, jak czasami się je określa, „patchworkowe efekty” strumieni handlu światowego. Sięganie do ekonomicznych narzędzi w celu zwiększenia geopolitycznego wpływu stwarza nową sytuację geoeconomicznych działań kształtujących strumienie globalnego handlu i inwestycji. W okresie kryzysów wiele krajów stosuje protekcyjnistyczne narzędzia ochrony swojego rynku pracy lub dostępu inwestorów zagranicznych.

2. Zrównoważony rozwój, globalizacja, geoeconomia

Raport przedstawiony w 1987 roku przez Światową Komisję Narodów Zjednoczonych [Brundtland 1987] postawił na porządku dziennym konieczność utrzymywania ścisłego związku między wzrostem gospodarczym, respektującym uwarunkowania środowiska, a potrzebami ludzkimi.

Dążenie do wzrostu gospodarczego bez respektowania środowiska, w którym żyje człowiek, nie może być kontynuowane, należy dążyć do rozwoju zrównoważonego. Polega on na respektowaniu wartości występujących na trzech płaszczyznach życia człowieka – społecznego, ekonomicznego i ekologicznego w taki sposób, by przyszłe pokolenia miały szanse zadowolającej egzystencji i rozwoju.

Od czasu sformułowania ogólnych celów, zasad i instrumentów wzrostu i rozwoju zrównoważonego zaszły daleko idące zmiany w uwarunkowaniach działalności ekonomicznej w skali gospodarek narodowych, regionów oraz gospodarki świa-

towej jako całości. Liberalizacja przepływów towarów, kapitałów sukcesywnie przeprowadzana przez GATT/WTO umożliwiła zwiększenie efektywności działalności gospodarczej dzięki poszerzeniu się możliwości zbytu produktów. Integracja społeczeństw na polu gospodarczym, politycznym, kulturowym, środowiskowym w skali światowej była również ważnym czynnikiem rozwoju korporacji międzynarodowych. Globalizacja stworzyła warunki do przyspieszenia wzrostu gospodarczego krajów i regionów świata, co umożliwiło zredukowanie ubóstwa grup społecznych żyjących poniżej minimum życiowego. Jednakże w tym samym czasie nastąpił proces stałego zwiększania się różnic w dochodach.

Rozwój globalnej gospodarki doprowadził do nowych wyzwań dotyczących energii, klimatu, wyżywienia rosnącej populacji. Określenie globalnej strategii i polityki rozwoju zrównoważonego w XXI wieku stało się zasadniczą kwestią agend organizacji międzynarodowych.

Obszary polityki wzrostu i rozwoju zrównoważonego obejmują żywotne zagadnienia geopolityki i geoekonomii krajowej/narodowej. Po drugiej wojnie światowej dawne mocarstwa kolonialne pozostawiły podziały terytorialne kontynentu afrykańskiego, umacniające nierówności ekonomiczne między krajami Południa i rozwiniętą Północą. Na płaszczyźnie politycznej powstały anglosaskie i frankofońskie strefy wpływu politycznego i kulturowego. Na kontynencie amerykańskim nierówności w poziomach rozwoju krajów Ameryki Łacińskiej i północy – Stanów Zjednoczonych oraz Kanady tworzą napięcia społeczne i polityczne związane z wykorzystaniem surowców naturalnych i podziałem bogactwa. Wraz z rozwojem globalizacji coraz silniej zderzają się interesy krajów stanowiących bieguny potęgi ekonomicznej i politycznej świata. Równocześnie zmieniająca się pozycja ekonomiczna krajów określanych jako *emerging economy* spowodowała zmianę w konfiguracji międzynarodowych powiązań gospodarczych i politycznych.

Wyłoniły się nowe grupy państw – BRICs (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny), Europy Środkowej i Wschodniej, Południowej Afryki, Meksyku, których szybki rozwój zmienił strukturę światowej produkcji i handlu. Spowodował także znaczne zmiany w dotychczasowych kierunkach przepływów kapitałowych. Wydarzenia te odcisnęły swoje piętno na mapie politycznych wpływów i możliwości wykorzystania czynników ekonomicznych do wywierania nacisków politycznych. Zmieniły się warunki stosowania narzędzi geopolitycznych do formułowania zasad i reguł w stosunkach międzynarodowych.

3. Geoekonomia w myśli politycznej i ekonomicznej

W literaturze naukowej i publicystycznej od początku XX wieku ważne miejsce zajmuje pojęcie geopolityki, oznaczające geograficzne aspekty prowadzenia polityki zagranicznej państw zapewniającej wpływy w przestrzeni międzynarodowej, często przy użyciu siły militarnej lub nacisków różnego rodzaju. W praktyce znacznie wcześniej stosowano geopolitykę jako środek ekspansji krajów zgodnie z ambicjami

ich przywódców. Spektakularnym tego przykładem były działania wojenne Napoleona uważającego, że w stosunkach międzynarodowych zasadnicze znaczenie ma siła militarna kraju.

Pojęcie geopolityki było szczególnie intensywnie przywoływane w analizach wydarzeń militarnych związanych z II wojną światową. Hasło lebensraum – poszerzanie przestrzeni życiowej dla Niemców, realizowane w okrutny sposób podporządkowania lub unicestwienia innych narodów – stanowi klasyczny wyraz geopolityki. Hasło to zostało wprowadzone przez Ratzela [1987], który uważał, że państwo jest organizmem żywym, rodzi się, rozwija i umiera. Odnosząc koncepcję lebensraumu do swojego kraju, stwierdził, że Niemcy, aby żyć, powinny poszerzać i umacniać swoje terytorium.

Podobnie podstawą działania imperium brytyjskiego w XIX wieku było postrzeganie świata, jak to ujął Halford Mackinder w swojej koncepcji Heartland [Chowdhury, Hel 2015], jako planety składającej się z oceanu światowego, wysp światowych i wysp peryferyjnych. Dominacja w świecie wymaga kontroli handlu na drogach morskich, a następnie transportu kolejowego na kontynentach.

Kontynuatorem koncepcji Heartland w szkole amerykańskiej analiz geopolitycznych był Spykman [1944]. Uznał on za przestrzeń dominacji, poza podanymi przez Mackindera, także transport lotniczy. W tych przestrzeniach aktywności państwa ważne są również czynniki administracyjne i kulturowe. To ujęcie kontynuował w XX wieku Huntington, wskazując na te aspekty zderzenia różnych cywilizacji [Huntington 2009].

Wprowadzenie po II wojnie światowej nowego ładu politycznego po upadku III Rzeszy oraz ustanowienie nowych reguł funkcjonowania gospodarki światowej, dzięki powołaniu do życia systemu z Bretton Woods opartego na dolarze, stworzyło nowe ramy hegemonii Stanów Zjednoczonych w świecie dwóch konkurencyjnych systemów gospodarczych. Dzięki nowym zasadom i regułom wprowadzonym w życie przez ONZ i inne organizacje międzynarodowe rywalizacja pomiędzy dawnymi potęgami – Wielką Brytanią, Niemcami i Francją – przyjęła zupełnie inny charakter. W nowych warunkach relacji między państwami ich rywalizacja na polu zdobyczy terytorialnych za pośrednictwem wojny lub gróźb podporządkowania słabszych krajów stała się niemożliwa.

Powojenny stan coraz ściślejszej współpracy między dawnymi rywalami na polu wojennym nie wykluczył dążenia do obrony własnych interesów politycznych. Zastosowane zostały subtelniejsze narzędzia umożliwiające podporządkowanie lub osłabienie swoich potencjalnych i rzeczywistych przeciwników w polityce światowej. Płaszczyzną ostрых zmagania stała się gospodarka, wykorzystywana w celach geopolitycznych silniej niż do tej pory.

Z wyjaśnieniem tych kwestii nie radzi sobie współczesna teoria ekonomii. Analiza zdarzeń w krótkim okresie, przeprowadzana najczęściej empirycznie na ograniczonej liczbie podmiotów, bez szerszego kontekstu społecznego, daje niezadowalające wyniki. Dopiero długi horyzont czasowy, umieszczenie rozważań w uwarun-

kowaniach historycznych pokazuje w sposób właściwy mechanizmy wyznaczające działania i pozycje jednostek i narodów. Dominacja neoklasycznej szkoły ekonomii, kładącej nacisk na badania eksperymentalne i empiryczne, przyczyniła się do wytworzenia paradygmatów, którym brak jest pogłębionej oceny różnych zdarzeń społecznych [Olszewski 1982].

W drugiej połowie XX wieku nastąpił dynamiczny rozwój wymiany handlowej. Odbudowa zachodniej Europy, zniszczonej przez działania wojenne, dzięki amerykańskiemu planowi Marshalla pozwoliła na stworzenie warunków ekspansji gospodarczej, która trwała przez kolejnych 30 lat. Ten okres został nazwany jako *golden age* (*Trente Glorieuses*). Polityka państwa, interwencjonistyczna w krajach frankofońskich, bardziej liberalna w krajach anglosaskich, stała się głównym czynnikiem napędowym rozwoju gospodarczego opartego na zasadach ekonomii keynesowskiej.

Wraz z umacnianiem się gospodarek zachodnioeuropejskich liberalizowano handel zagraniczny, znosząc bariery celne i kontyngenty. Kolejne rundy GATT/WTO tworzyły stopniowo warunki przechodzenia z etapu internacjonalizacji działalności gospodarczej do fazy wykształcania się gospodarki globalnej. W tym procesie rolę pierwszoplanową odegrały przedsiębiorstwa określane początkowo jako przedsiębiorstwa „o zabarwieniu” amerykańskim. Wraz z pojawianiem się coraz większej liczby przedsiębiorstw działających w skali międzynarodowej zaczęto je definiować jako Korporacje Transnarodowe (*Transnational National Corporations* – TNCs). Ich działalność jako prywatnych jednostek niezależnych od bezpośredniej strategii państwa, w którym mieści się centrala, uświadomiła badaczom zmianę sposobu realizowania celów geopolitycznych. Kolejne rundy negocjacyjne tworzyły warunki do kolejnych faz liberalizacji przepływów handlu międzynarodowego i inwestycji. Dzięki nim powstała infrastruktura regulacyjna stanowiąca podwaliny stosowania narzędzi celów geopolitycznych za pomocą strategii geoekonomicznej.

O ile wcześniej terytorium w sensie geograficznym wyznaczało możliwości ekspansji, to w miarę rozwoju handlu i inwestycji, prowadzącego do coraz głębszego umiędzynarodowienia i globalizacji gospodarek krajowych, dostęp do zasobów naturalnych w skali świata decyduje o ich pozycji geopolitycznej [Soilen 2013]. Te procesy znalazły swój głębszy wyraz po upadku systemu komunistycznego, gospodarki centralnie sterowanej i zakończeniu zimnej wojny. Ostra konfrontacja między dwoma odmiennymi systemami o przywództwo w świecie ustąpiła współpracy w wielu dziedzinach. Jednakże elementy rywalizacji pozostały. Stąd zrodziły się nowe instrumenty konkurencji międzynarodowej, łączące czynniki polityczne i ekonomiczne, które stanowią sedno geoekonomii. Jej istotą jest tworzenie warunków zależności politycznej krajów w relacjach międzynarodowych, przy wykorzystaniu narzędzi zależności ekonomicznej krajów.

Miejsce czynników politycznych i militarnych, które były tradycyjnie stosowane w XIX i na początku XX wieku w rywalizacji o przestrzeń i wpływy w świecie, zajęły czynniki gospodarcze. Dzięki nim można pokojowo i subtelniej zapewnić osiągnięcie przez państwa tego samego celu [Luttwak 1990]. Przejście od geopolityki do

geoekonomii, który to termin wprowadził Luttwak, znajduje swoje odbicie w celach strategicznych najważniejszych podmiotów gospodarki i polityki światowej.

Koncepcja geoekonomii opiera się na analizie strategii gospodarczej, głównie handlowej, prowadzonej przez państwo, opartej na polityce ochrony swojej gospodarki drogą wspierania krajowych przedsiębiorstw w pozyskaniu nowych technologii, aby były zdolne do zdobywania określonych segmentów rynku światowego [Inan 2005; Kundnani 2011]. Geoekonomia jest rodzajem przestrzeni „wirtualnej”, w której siła gospodarcza i oddziaływanie na cały świat stanowi cechę charakterystyczną [Baumard, Lorot 1999; Lorot 2000, 2008]. W takim ujęciu interes państwowy jest znacznie szerzej definiowany niż w tradycyjnych analizach politologicznych.

W warunkach globalizacji główną rolę w konkurencji międzynarodowej odgrywają ponadnarodowe korporacje (TNCs), które są w stanie zdobyć i utrzymać pozycję w określonym segmencie międzynarodowego podziału pracy. Kształtują one korzystne dla siebie środowisko drogą stałych, konsekwentnych działań w długim okresie (tzw. *shaping power strategy*). Jednakże taka sytuacja jest najczęściej silnie sprzężona z interesem kraju macierzystego działania korporacji, centrali lub silnie z nim związanego za pośrednictwem światowego rynku kapitałowego. Ich siła jest na tyle duża, by stanowić bieguny wzrostu gospodarczego ukierunkowanego na realizację celów globalnych TNCs. Jednocześnie tworzy się w ten sposób sieć powiązań strategicznych między podmiotami światowymi, nie tylko przedsiębiorstwami, ale także globalnymi organizacjami. Interesy państwowe w takim układzie zależności mają wymiar lokalny i mogą być zgodne lub rozbieżne ze strategią TNCs.

Funkcjonowanie korporacji zagranicznych w środowisku lokalnym ma również wymiar kulturowy, który jest ważnym elementem geopolityki, szczególnie tam gdzie krzyżują się interesy wielu partnerów we wrażliwych sektorach gospodarki, takich jak woda, energia, surowce naturalne. W takim wypadku spletają się działania wielowymiarowe – polityczne, dyplomatyczne, administracyjne, a nawet w wyjątkowych sytuacjach militarne. W XXI wieku rozgrywa się walka o dominację w świecie w trzech obszarach: dostępie do wody, surowców i taniej energii oraz żywności.

Chociaż można mieć istotne zastrzeżenia do takiej oceny uwarunkowań przejścia od analiz w kategorii geopolitycznej do ujęć koncentrujących się na aspektach geoeconomicznych, to jednak w przytoczonym stwierdzeniu jest sporo prawdy. Oznacza to potrzebę ponownego rozpatrzenia wielu koncepcji wyjaśniających czynniki determinujące współczesne kierunki handlu zagranicznego, a niemieszczące się w wiodących nurtach teoretycznych.

4. Rozwój zrównoważony – bezpieczeństwo żywnościowe – suwerenność żywnościowa

Koniec XX wieku obfitował w wydarzenia świadczące o głębokiej nierównowadze w gospodarce światowej. W warunkach globalizacji kryzysy ekonomiczne i finansowe w największych gospodarkach świata powodowały zakłócenia w funkcjonowa-

niu mechanizmów na rynkach wielu produktów i surowców. Niestabilność ekonomiczna powodowała również negatywne konsekwencje społeczne w wielu regionach świata. Nadzieje związane z postępem technicznym i rewolucją naukową były silnie akcentowane w sektorze rolnictwa i żywności. W latach 70. wydawało, że zostanie rozwiązany problem głodu, na który cierpi duża część świata. Rewolucja technologiczna w wymienionych sektorach nie przyniosła jednak oczekiwanych rezultatów. Problem głodu nie tylko nie został rozwiązany, ale sytuacja związana z wyżywieniem krajów Południa znacznie się pogorszyła. Świat wszedł w fazę kryzysu żywnościowego. W 1996 roku Światowy Szczyt Żywnościowy [FAO 2006] uznał za szczególnie ważne, by zadbać w skali globalnej o bezpieczeństwo żywnościowe definiowane jako dostęp ludzi w każdym miejscu i czasie do dostatecznej ilości, zdrowej żywności, zapewniającej utrzymanie zdrowia i aktywnego życia ludności.

Kilka czynników zdecydowało o zajęciu się problemem wyżywienia w współczesnym świecie: liczba ludności wzrosnie z 7,2 mld do 8,1 mld w 2025 roku. W tym samym czasie areal ziemi uprawnej i produkcji rolnej się zmniejszy. Głód pozostaje ciągle kwestią do rozwiązania, szczególnie że następuje zmiana przyzwyczajeń konsumentów. Liberalizacja handlu produktami rolniczymi przyczyniła się do rozwoju gospodarczego krajów rozwijających się, ale była bardziej korzystna dla najbardziej uprzemysłowionych krajów świata. Było to spowodowane silną konkurencją produktów rolnych i żywnościowych ze strony importowanych, subwencjonowanych produktów najbogatszych krajów świata, którym nie mogły sprostać słabe, rodzinne, technicznie zacofane gospodarstwa krajów Afryki. Od 1990 roku bilans handlowy sektora rolniczego krajów rozwijających się był częściej negatywny niż pozytywny [FAO 2003], chociaż sytuacja w poszczególnych kategoriach była różna.

Handel produktami rolnymi ma szczególny wymiar ze względu na wrażliwość tego sektora. Między poszczególnymi podmiotami rynku światowego sektora rolniczego występuje głęboka asymetria. Słaba pozycja negocjacyjna krajów rozwijających się powoduje, że w negocjacjach wielostronnych ich interesy nie są dostatecznie brane pod uwagę [Benaroya, Cling 2001]. Tę sytuację dodatkowo pogłębia różnorodność interesów krajów Południa. W rezultacie osiągnięte porozumienia dotyczące sektora rolniczego w skali światowej charakteryzuje brak stabilności, a niezbędna równowaga interesów stron nie zapewnia równowagi w rozwoju sektora tak istotnego dla dobrego funkcjonowania gospodarki światowej.

Zniesienie przeszkód w przepływie dóbr i kapitałów ułatwiło rozwój sieci produkcyjnych towarów rolniczych i wywarło duży wpływ na zachowania konsumpcyjne. Duże przedsiębiorstwa sektora rolno-żywnościowego mają duże możliwości modyfikowania zachowania konsumentów i wyrabiania w nich określonych nawyków konsumpcyjnych. Jednakże rozwój sieci producentów i dystrybutorów żywności rodzi nowe, trudne, złożone problemy bezpieczeństwa żywnościowego i jakości produktów żywnościowych. Występują różnego rodzaju ryzyka związane z pochodzeniem produktu. Najczęściej notowane są ryzyka sanitarne o charakterze mikro-

biologicznym (bakterie, wirusy, pasożyty), ale również nierzadko do produktów można mieć istotne zastrzeżenia medyczne, dotyczące zawartości składników chemicznych, pestycydów, metali ciężkich i innych. Wymienione zagrożenia są szczególnie kłopotliwe dla sieciowego handlu produktami żywnościowymi. Uprzemysłowienie produkcji rolniczej w warunkach globalizacji i postępującej urbanizacji, stymulowanej rozwojem sieci przedsiębiorstw rolno-spożywczych i coraz większą ich koncentracją, spycha na margines lokalne gospodarstwa rolne. Tworzy nową sytuację w krajach rozwijających się, wpływającą na ich rozwój gospodarczy, zaspokojenie podstawowych potrzeb i walkę z głodem. W krajach rozwiniętych superrynek produktów żywnościowych wpływa coraz silniej na zmianę nawyków konsumpcyjnych i stylu życia, określa również charakter współczesnej polityki rolnej.

Rozwój rolnictwa oraz współczesnej polityki rolnej jest ściśle związany z polityką samowystarczalności, bezpieczeństwa żywnościowego oraz suwerenności żywnościowej. Samowystarczalność kraju, oznaczająca pokrywanie potrzeb żywnościowych z własnych zasobów, stanowiła w latach 60. cel działań wielu rządów [FAO 2006], mając na uwadze przede wszystkim aspekty niezależności politycznej. Cel ten chciano osiągnąć przez tworzenie dużych kompleksów rolniczo-przemysłowych oraz gospodarstw państwowych. Ten sposób stymulowania globalnej produkcji rolnej nie był adekwatny do warunków gospodarowania w wielu krajach. Stosując nieodpowiednie technologie, kraje biedne doprowadziły do upadku małe gospodarstwa rodzinne, pogłębiając problemy wyżywienia swojej ludności i doprowadzając do migracji do miast ludności zatrudnionej w rolnictwie. Poza tym duża fluktuacja cen produktów rolnych na rynkach światowych powoduje szczególną wrażliwość sektora rolniczego nastawionego na produkcję z przeznaczeniem na eksport. Bez pomocy państwa duże gospodarstwa rolne popadają w trudności destabilizujące gospodarkę krajową.

Bezpieczeństwo żywnościowe stanowi koncepcję szerszą w porównaniu z samowystarczalnością żywnościową. Pojęcie bezpieczeństwa żywnościowego pojawiło się podczas szczytu żywnościowego w 1974 roku [Commission of the European Communities 1974]. Oznacza ono zapewnienie stałego fizycznego, społecznego i ekonomicznego dostępu człowieka do wystarczającej ilości bezpiecznej i pożywnej żywności, zaspokajającej jego potrzeby i preferencje żywieniowe w sposób umożliwiający prowadzenie aktywnego i zdrowego życia [FAO 2006]. Koncepcja bezpieczeństwa żywnościowego Międzynarodowej Organizacji Zdrowia stała się elementem centralnym współczesnej polityki rolnej. Jej wielowymiarowy aspekt uwzględnia nie tylko zagadnienia produkcji rolnej, ale obejmuje warunki ekonomiczne, polityczne, społeczne, demograficzne, kulturowe działalności w sektorze rolnictwa [Maxwel, Frankenberger 1995]. Realizacja celów bezpieczeństwa żywnościowego jest związana z wieloma następstwami o różnym charakterze na poziomach lokalnym, krajowym i międzynarodowym.

W 1996 roku na szczycie żywnościowym w Rzymie po raz pierwszy przedstawiono koncepcję suwerenności żywnościowej. Koncepcję tę interpretowano bardzo

szeroko, od autonomii decyzji w zakresie zaspokojenia potrzeb żywnościowych kraju do działań skrajnie protekcyjnych. Suwerenność żywnościowa jest prawem do polityki rolnej każdego kraju najlepiej dostosowanej do potrzeb jego populacji, bez wywierania negatywnego wpływu na społeczeństwa innych krajów [FAO; 1996; NGO/CSO Forum 2002]. W założeniu taka polityka powinna zagwarantować stabilny poziom zaopatrzenia w żywność w warunkach dywersyfikacji produkcji rolniczej i wykorzystania ziemi, wody i słońca. Równocześnie ma ona zapewnić równowagę pozycji producentów, sektora przetwórczego i dystrybutorów na rynku żywnościowym. Oznacza to dążenie do podkreślenia wagi lokalnych warunków działalności rolniczej, która w pierwszym rzędzie powinna być zorientowana na zaopatrzenie rynków najbliższych – lokalnych, regionalnych i krajowych w długim okresie [Lee 2007].

Oceniając sytuację w zakresie bezpieczeństwa i suwerenności żywnościowej w świecie, można zauważyć rozdźwięk między założeniami właściwego funkcjonowania światowego systemu żywnościowego, stanowiącego ważny człon globalnego rozwoju zrównoważonego, a praktyką wielu krajów świata i działaniami organizacji międzynarodowych. Stan współczesnego rolnictwa, które ma charakter przemysłowy, charakteryzowany jest nierzadko poprzez opisy dążenia podmiotów do nadmiernego zysku, wyłączenia i tworzenia szerokich monokultur nieuwzględniających potrzeb populacji i rynku lokalnego. Szczególna krytyka jest skierowana pod adresem Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego – związana z programami przekształceń strukturalnych realizowanych w krajach rozwijających się. Zarzuca się tym organizacjom działanie praktycznie pozbawiające wymienione kraje środków interwencji w polityce rolnej [New Rescue 2009]. Bank Światowy, Międzynarodowa Organizacja Handlu i Międzynarodowy Fundusz Walutowy prowadzą politykę ujednolicania warunków działalności rolniczej, co nie odpowiada realiom funkcjonowania struktur narodowych. Każdy kraj ma prawo bronić się przed importem produktów o nadmiernie niskich cenach, jeśli uderza to w relacje ceny z kosztami produkcji. Głoszone są apele o respektowanie różnorodności w podejściu do sektora rolniczego oraz szerzej do kwestii bytu ludzkiego, uwzględniając wrażliwość człowieka na różne obszary jego życia [UNDP 2015]. W świecie rynków zglobalizowanych kontrolę nad handlem zagranicznym i zasobami naturalnymi sprawują podmioty najsilniejsze, tj. korporacje ponadnarodowe. Ich cele pozostają w sprzeczności z celami i strategiami rozwoju państw narodowych. Dyskusje nad sprzecznością interesów wymienionych dwóch kategorii podmiotów i drogami ich rozwiązania są przedmiotem licznych forów międzynarodowych, regionalnych i krajowych [Forum 2007]. Ze strony krajów rozwijających się najczęściej formułowane są propozycje prowadzenia polityki faworyzującej komercjalizację lokalną produktów żywnościowych. Dotyczy to również zmiany regulacji międzynarodowych obejmujących produkcję i dystrybucję produktów żywnościowych, które opierają się na rolnictwie przemysłowym i umożliwiają różnicowanie cen i stosowanie dumpingu. Zdaniem strony społecznej, tj. reprezentantów stojących w opozycji do korporacji międzyna-

rodowych, uwaga powinna być skierowana na prowadzenie polityki rolnej skoncentrowanej na małych gospodarstwach zdolnych do zaspokojenia lokalnych potrzeb żywnościowych. Pod naciskiem opinii krajów rozwijających się Bank Światowy, Światowa Organizacja Handlu i Międzynarodowy Funduszu Walutowy wprowadzają elementy suwerenności żywnościowej do regulacji globalnego systemu żywnościowego.

We wrześniu 2015 roku państwa członkowskie ONZ jednogłośnie przyjęły dokument określający strategię wzrostu zrównoważonego na lata 2015–2030 [United Nations 2015]. Zasadniczymi celami strategicznymi wyznaczono globalne bezpieczeństwo żywnościowe oraz przeciwdziałanie zmianom klimatycznym, a także głodowi i rosnącej nędzy w świecie. Realizacja tych ambitnych celów w świetle współczesnych uwarunkowań ekonomicznych i społecznych krajów świata stanowi wyjątkowe wyzwanie dla polityki ekonomicznej globalnych podmiotów decydujących o kierunku rozwoju procesów w świecie, jak i poszczególnych krajach. Raport grupy badawczej Madryckiego Uniwersytetu Technicznego, zajmującej się globalnym systemem agrarnym, przytacza szereg danych charakteryzujących stan i perspektywy realizacji celów zrównoważonego rozwoju rolnictwa i bezpieczeństwa żywnościowego [Diaz-Ambrona, Maletta 2014]. Nie daje on powodów do optymizmu co do możliwości realizacji agendy ONZ 2015–2030. Populacja krajów rozwiniętych pozostanie na tym samym poziomie lub zmniejszy się, wzrośnie natomiast w krajach rozwijających się. Większość ludności koncentruje się w wielkich aglomeracjach, które wymagają stałych dostaw żywności. Aby zapewnić wyżywienie około 9 mld ludzi w 2050 roku, produkcja żywności powinna wzrastać w przedziale 50–70%. Światowa roczna produkcja rolnictwa pokrywa około 90% standardowej jednostki wyżywienia, tj. ilości różnego rodzaju żywności niezbędnej człowiekowi do zbilansowania jego diety. Przy rosnącej populacji, preferencjach żywieniowych i ekonomicznego dobrobytu występuje stała presja do intensyfikacji produkcji rolnej. Wymaga ona zwiększenia dostaw wody o około 30%, co jest trudne do osiągnięcia, szczególnie w niektórych regionach świata. Rozwój rolnictwa nie jest możliwy bez dodatkowych źródeł energii. Ponieważ część energii jest wytwarzana w rolnictwie z biomasy, często występuje konkurencja w związku z decyzjami poświęcenia arealów ziemi na uprawy rolnicze żywności lub przemysłowe. Produkcję rolną można zwiększać poprzez zwiększanie areалу ziemi uprawnej bądź intensyfikację upraw. W dłuższym czasie występuje jednak wyjąłowanie ziemi lub niekorzystne zmiany klimatyczne powodujące ograniczenie ziemi uprawnej. Najbardziej odporne na takie sytuacje są małe gospodarstwa.

Zrównoważony rozwój sektora rolniczego oznacza kompleksowe, systemowe podejście do ekologicznych, środowiskowych oraz społeczno-ekonomicznych celów rozwoju produkcji rolnej. Dwa elementy mają szczególne znaczenie: ziemia i woda. Niezbędne minimum potrzebne człowiekowi wynosi około 700 m³ wody na rok. Do celów rolniczych niezbędne jest dziesięciokrotnie więcej wody dostarczanej nie tylko w odpowiedniej wielkości, ale także zgodnie z cyklem produkcyjnym. Do

tego dochodzi kontekst klimatyczny oraz konieczność efektywnego zarządzania sektorem rolniczym, co powoduje, że zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego staje się bardzo trudnym problemem globalnego wzrostu zrównoważonego.

5. Uwagi końcowe

Procesy umiędzynarodowienia i globalizacji zmieniły w zasadniczy sposób uwarunkowania polityczne i gospodarcze funkcjonowania gospodarek krajowych oraz ugrupowań integracyjnych. Ukształtował się nowy porządek światowy (*New World Order*), który wymaga adekwatnych narzędzi poznawczych pozwalających właściwie scharakteryzować jego istotę i ocenić użyteczność w analizach ekonomicznych i wielodyscyplinarnych. Stosunkowo nową koncepcją wywodzącą się z paradygmatu geopolityki, opisującej strategię krajów w przestrzeni światowej, jest koncepcja geoekonomii. Wypełnia ona pewną lukę w analizach opartych jedynie na kategoriach rynkowych – cen i efektywności. Uwzględnia czynniki pozarynkowe wynikające z asymetrii siły podmiotów branż pod uwagę.

Świat potrzebuje nowego globalnego porządku, w którym warunki polityczne i ekonomiczne globalnego rozwoju zrównoważonego będą oparte na zasadach i regulacjach niwelujących dotychczasową asymetrię w rozwoju gospodarek krajowych i regionów. Postęp w tym zakresie, wymuszony przez coraz intensywniejsze działania biedniejszych regionów świata, jest widoczny, ale niewystarczający.

Literatura

- Baumard P., Lorot P., 1999, *Le champ géoéconomique: une approche épistémologique*, [w:] *Introduction à la Géoeconomie*, ed. P. Lorot, Economica, Paris, s. 214–228.
- Benaroya F., Cling J.P., 2001, *Crise du développement et impasse des négociations commerciales multilatérales*, *Revue Française d’Economie*, vol. XVI, no. 2.
- Brundtland G. et al., 1987, *Our Common Future: Report of the 1987 World Commission on Environment and Development*, Oxford University Press, Oxford.
- Chowdhury S.K., Hel K.A., 2015, *The Heartland theory of Sir Halford John Mackinder: justification of foreign policy of the United States and Russia in Central Asia*, *Journal of Liberty and International Affairs*, no. 1, s. 2.
- Commission of the European Communities, 1974, *Communication from the Commission to the Council World Food Conference, Rome, 5 to 16 November 1974*. SEC (74) 4955 final, 9 December.
- Diaz-Ambrona C.G.H., Maletta E., 2014, *Achieving Global Food Security through Sustainable Development of Agriculture and Food Systems with Regard to Nutrients, Soil, Land, and Waste Management*, Current Sustainable/Renewable Energy Report, no. 1.
- FAO, 2006, *Food Security*, Policy Brief, June, iss. 2.
- Forum, 2007, *Forum pour la Souveraineté Alimentaire*, 23–27 février, Sélingué, Mali.
- Huntington S., 2009, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, wyd. 9, WWL Muza, Warszawa.
- Inan S., 2005, *Geoeconomic policies for regional development: Turkey as a catalyst for Eastern Europe*, *Ekonomika*, http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/2005_69/3045.pdf.

- Kaufman H., 2004, *Geoeconomics injects new uncertainties into troubled markets*, Council on Foreign Relations, <http://www.cfr.org/publication.html?id=7039>.
- Kubarych R.M., 2004, *Geo-economics-injects-new-uncertainties-into-troubled-markets*, <http://www.cfr.org/international-finance/geo-economics-injects-new-uncertainties-into-troubled-markets/p7039>.
- Kundnani H., 2011, *Germany as a geoeconomic power*, *The Washington Quarterly*, vol. 34(3), Summer.
- Lee R., 2007, *Food Security and Food Sovereignty*, Centre for Rural Economy Discussion Paper Series, no. 11, March.
- Lorot P., 1999, *Introduction – Pourquoi la géoéconomie, introduction à la Géoéconomie*, Economica, Paris.
- Lorot P., 2000, *La Géoéconomie, nouvelle grammaire des rivalités internationales*, *Annuaire Français de Relations Internationales*, vol. 1, Editions Bruylant, Bruxelles.
- Lorot P., 2008, *Éditorial*, *Géoéconomie*, no. 3(46).
- Luttwak E., 1990, *From geopolitics to geo-economics. Logics of conflict, grammar of commerce*, *The National Interest*, no. 20.
- Maxwel S., Frankenberger T.R., 1995, *Household food security: concept. Indicators, measurements. A technical review*, UNICEF, IFAD.
- New Rescue, 2009, *How the IMF – World Bank and Structural Adjustment Programme (SAP) destroyed Afrika*, May.
- NGO/FAO, 2002, *Food-sovereignty-and-trade Declaration-ngo-forum-fao-summit-rome5*. <http://via-campesina.org/en/index.php/main-issues-mainmenu-27/food-sovereignty-and-trade-mainmenu-38/398-declaration-ngo-forum-fao-summit-rome5>.
- Olszewski L., 1982, *Francuska doktryna dominacji gospodarczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Ratzel F., 1987, *La géographie politique: les concepts fondamentaux, choix de textes et traduction de l'allemand par François Ewald, avant-propos de Michel Korinman*, Fayard, Paris.
- Soilen K.S., 2013, *Geoeconomics*, Bookboon.com.
- Spykman N.J., 1944, *The Geography of the Peace*, Harcourt, Brace and Co, New York.
- Thirlwell M.P., 2010, *The Return of Geo-economics: Globalisation and National Security*, Lowy Institute for International Policy, September.
- UNDP *Human report 2015*, United Nations Development Programme, New York.
- United Nations, 2015, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 (without reference to a Main Committee (A/70/L.1)).